

Comparative Analysis of Tax Incentives of Selected Countries in the Face of the COVID-19 Crisis

Nobakht, Y.¹; Nobakht, M.²

Type of Article: **Research**

 10.22126/PSE.2024.9954.1073

Received: 06 December 2023; Accepted: 06 February 2024

P.P: 373-386

Abstract

The need to pay attention to economic issues in an unforeseen public crisis is of particular importance. During the coronavirus crisis, almost all countries used tax incentives as an important tool to reduce the negative economic effects of this crisis. This article analyzes the tax incentives of Germany, Russia, and Spain in the face of the coronavirus crisis. The research is of applied type and has been done using qualitative methods. Required data and information were also extracted and used from accredited global-renowned databases such as OECD. The findings of the research show that the selected countries studied in this crisis have various tax incentives including; Tax deferral, tax reduction, reduction of prepayment of taxes, procrastination of tax, reimbursement of tax losses, zero taxa, paying taxes in installments, tax reduction, tax exemption and deferral of prepayment of taxes have been used to reduce the negative economic effects of the coronavirus pandemic. Meanwhile, Russia has the most variety and Spain has the least variety in the use of various tax incentives. In any case, in a crisis, almost all tax incentives can be used by the tax policy maker, provided that the tax incentives used help businesses exit from The crisis should also prevent the waste of government financial resources.

Keywords: COVID-19, Economics Policies, Fiscal Policies, Tax Policy Maker, Tax Incentives.

JEL Classification: G32, G38, H12, I10.

1. Ph.D. in Finance and Accounting, Faculty of Economics and Administrative Sciences, University of Selçuk, Konya, Turkey (Corresponding Author).

Email: y.nobaxt@yahoo.com

2. Ph.D. Student in Accounting, Zanjan Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran.

Email: nobaxt.tabriz@yahoo.com

Citations: Nobakht, Y. & Nobakht, M. (2024). "Comparative Analysis of Tax Incentives of Selected Countries in the Face of the COVID-19 Crisis". *Public Sector Economics Studies*, 2 (4), 373-386.

Homepage of this Article: https://pse.razi.ac.ir/article_2941.html?lang=en

تحلیل تطبیقی مشوق‌های مالیاتی کشورهای منتخب در مواجهه با بحران کووید-۱۹

یونس نوبخت^۱، مریم نوبخت^۲

نوع مقاله: پژوهشی

10.22126/PSE.2024.9954.1073

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۱۷

صص: ۳۷۳-۳۸۶

چکیده

توجه به مسائل اقتصادی در یک بحران عمومی پیش‌بینی نشده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در بحران همه‌گیری ویروس کرونا تقریباً تمام کشورها از مشوق‌های مالیاتی به‌عنوان ابزاری مهم برای کاهش تأثیرات منفی اقتصادی این بحران استفاده کردند. این مقاله مشوق‌های مالیاتی کشورهای آلمان، روسیه و اسپانیا را در مواجهه با بحران ویروس کرونا تجزیه و تحلیل کرده است. پژوهش از نوع کاربردی است و با استفاده از روش‌های کیفی انجام شده است. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز با مراجعه به پایگاه‌های اطلاع‌رسانی معتبر جهانی همچون OECD استخراج و استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد کشورهای منتخب مورد مطالعه در این بحران از مشوق‌های مالیاتی مختلف و متنوعی به‌منظور کاهش آثار منفی اقتصادی همه‌گیری ویروس کرونا استفاده کرده‌اند، از جمله: تعویق مالیات، کاهش مالیات، کاهش پیش‌پرداخت مالیات، امهال مالیاتی، بازپرداخت زیان مالیاتی، مالیات صفر، تقسیط مالیات، تعطیلات مالیاتی، معافیت مالیاتی و تعویق پیش‌پرداخت مالیات. در این بین، روسیه بیشترین و اسپانیا کمترین تنوع را در استفاده از انواع مشوق‌های مالیاتی داشته‌اند. در هر حال، سیاست‌گذار مالیاتی در شرایط بحرانی ممکن است تقریباً همه مشوق‌های مالیاتی را به کار بگیرد، به شرطی که این مشوق‌ها ضمن کمک به خروج کسب‌وکارها از بحران، از هدررفت منابع مالی دولت نیز جلوگیری کنند.

واژه‌های کلیدی: کووید-۱۹، سیاست‌های اقتصادی، سیاست‌های مالی، سیاست‌گذار مالیاتی، مشوق‌های مالیاتی.

طبقه‌بندی JEL: I10, H12, G38, G32.

۱. دکتری مالی و حسابداری، دانشکده اقتصاد و علوم اداری، دانشگاه سلجوق، قونیه، ترکیه (نویسنده مسئول).

Email: y.nobaxt@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری حسابداری، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران.

Email: nobaxt.tabriz@yahoo.com

۱. مقدمه

جوامع بشری از گذشته تا کنون تحت تأثیر بیماری‌های همه‌گیر متعددی بوده‌اند؛ بیماری‌های شناخته‌شده‌ای مانند طاعون سیاه (۱۳۴۷)، کوکولیزتلی (۱۵۴۵)، طاعون لندن (۱۶۶۵)، طاعون مارسی (۱۷۲۰)، طاعون روسی (۱۷۷۰)، تب زرد فیلادلفیا (۱۷۹۳)، وبا (۱۸۱۷)، آنفلوانزا (۱۸۸۹)، آنفلوانزای اسپانیایی (۱۹۱۸)، آنفلوانزای آسیایی (۱۹۵۷)، سارس (۲۰۰۳)، آنفلوانزای خوکی (۲۰۰۹)، ابولا (۲۰۱۴) و زیکا (۲۰۱۵) که هر یک صدها بلکه هزاران انسان را به کام مرگ فرستاده‌اند. همه‌گیری ویروس کرونا (کووید-۱۹) نیز از دسامبر سال ۲۰۱۹ با نزدیک به ۷۰۰ میلیون مورد ابتلا و ۷ میلیون مورد مرگ (World Health Organization, 2023) تأثیرات جدی و گسترده‌ای بر جوامع بشری داشته است.

تأثیرگذاری این بیماری بر اقتصاد جهانی با تعطیلی کارخانه‌ها در چین آغاز شد. به دلیل نقش مهم چین در تأمین کالا و خدمات واسطه‌ای، زنجیره تولید دنیا مختل شد. اختلال در زنجیره تولید، همراه با کاهش خرید مردم، سود شرکت‌ها را کاهش داد. کاهش سود شرکت‌ها، سقوط بورس‌های مهم جهانی را به دنبال داشت. علاوه بر این، محدودیت‌های قرنطینه‌ای سفرهای داخلی و خارجی مردم را به شدت کاهش داد و به این ترتیب، صنعت گردشگری نیز با آسیب جدی مواجه شد. در نتیجه، کاهش سفرها و تقاضای نفت به افت جهانی قیمت نفت منجر شد. این تحولات در نهایت موجب افزایش بیکاری و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی کشورها شد (پرمه، ۱۳۹۸).

در این پاندمی، کشورها علاوه بر استفاده از دستاوردهای پیشرفته پزشکی برای کنترل شیوع بیماری، با استفاده از انواع تدابیر و اقدامات اقتصادی درصدد کاهش اثرات مخرب اقتصادی این بیماری نیز بودند. در چنین بحرانی که به وسیله یک ویروس ایجاد می‌شود، اثربخشی رفتار اقتصادی ممکن است به حاشیه ایمنی موجود در اقتصاد، سطح توسعه پایدار بخش‌های مختلف، ذخایر (Sukharev, 2020) و همچنین سهولت دسترسی به منابع مالی ملی و بین‌المللی بستگی داشته باشد (نوبخت، ۱۴۰۲). در هر حال، کنترل شیوع بیماری از طریق واکسیناسیون و قرنطینه‌های اجتماعی، همراه با تدابیر و اقدامات اقتصادی مناسب تأثیرات منفی اقتصادی این پاندمی نظیر کاهش تولید، اشتغال، سرمایه‌گذاری و ایجاد اختلال در ارائه خدمات اساسی را به حداقل می‌رساند.

یکی از مهم‌ترین تدابیر و اقدامات اقتصادی که در بحران همه‌گیری کووید-۱۹ به صورت گسترده در کشورهای مختلف برای کاهش اثرات منفی اقتصادی این بحران به کار گرفته شد انواع مشوق‌های مالیاتی بود. از این رو، در این پژوهش مشوق‌های مالیاتی کشورهای آلمان، روسیه و اسپانیا را در مواجهه با این بحران به عنوان نمونه پژوهشی مطالعه و بررسی کرده‌ایم. بررسی و مطالعه مشوق‌های مالیاتی کشورهای مختلف در مواجهه با این بحران و برجسته کردن نقاط قوت و ضعف آن‌ها، سایر کشورها را در اتخاذ تصمیمات مناسب در مواقع بحرانی مانند بحران همه‌گیری کووید-۱۹ یاری می‌رساند. به این ترتیب، این مقاله علاوه بر تحلیل و مقایسه مشوق‌های مالیاتی کشورهای منتخب طی این همه‌گیری، به دلیل تعداد اندک پژوهش‌های انجام گرفته در این زمینه، به توسعه ادبیات در زمینه برقراری انواع مشوق مالیاتی در زمان بروز یک بحران عمومی پیش‌بینی نشده مانند همه‌گیری کووید-۱۹ نیز کمک خواهد کرد.

برای دستیابی به هدف پژوهش، مقاله به شرح زیر سازمان‌دهی شده است: بعد از مقدمه و در بخش دوم، ادبیات نظری مرور شده است. بخش سوم به پیشینه تجربی پژوهش اختصاص دارد. در بخش چهارم روش پژوهش، مجموعه داده‌ها و نحوه دسترسی به آن‌ها توصیف شده است. بخش پنجم به یافته‌های پژوهش تعلق دارد و در بخش پایانی هم نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش ارائه شده است.

۲. مبانی نظری

دولت‌ها به منظور بهبود اوضاع اقتصادی، خط‌مشی‌ها و تدابیری به کار می‌برند که به سیاست‌های اقتصادی معروف است. سیاست‌های اقتصادی مجموعه‌ای از اقدامات و دخالت‌های دولت در اقتصاد است که به منظور تحقق یافتن اهداف اقتصادی و اجتماعی معین، با استفاده از ابزارهای تحت کنترل دولت در چارچوب امکانات و محدودیت‌ها انجام می‌شود (دهقان هراتی و همکاران، ۱۳۹۳).

سیاست‌های اقتصادی به‌عنوان ابزار اساسی اقتصاد کلان، به چهار دسته کلی تقسیم می‌شود: سیاست مالی، سیاست پولی، سیاست درآمدی و سیاست اقتصاد خارجی (مجدزاده طباطبایی، ۱۳۷۶). این سیاست‌های اقتصادی با یکدیگر ارتباط دارند و اگر یکی از آن‌ها بدون توجه به سایر سیاست‌ها اجرا شود، ممکن است سیاست‌گذار اقتصادی به اهداف مدنظر دست نیابد و چه‌بسا خسارت‌های جبران‌ناپذیر اقتصادی نیز به بار بیاید.

مشوق‌های مالیاتی از ابزارهای سیاست مالی به شمار می‌آید که از طریق آن می‌توان به طیف وسیعی از اهداف توسعه‌ای، افزایش سرمایه‌گذاری و افزایش اشتغال گروه‌های خاصی از سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی (مشوق هدفمند) یا همه آن‌ها (مشوق عام یا غیرهدفمند) دست یافت (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲). این مشوق‌ها معمولاً تحت عناوین مختلفی مانند اعتبار مالیاتی، تخفیف مالیاتی، استهلاک سریع، تعویق مالیاتی، تعطیل مالیاتی، ارفاق مالیاتی، معافیت مالیاتی، بخشودگی مالیاتی، تسهیلات مالیاتی و کاهش مالیات بر درآمد شرکت‌ها استفاده می‌شود. مشوق‌های مالیاتی دو نوع تأثیر اقتصادی و مالی به همراه دارد. ایجاد اشتغال، افزایش سرمایه‌گذاری و در نتیجه افزایش جریان درآمدی بنگاه‌ها و خانوارها از جمله تأثیرات مهم اقتصادی مشوق‌های مالیاتی است. اثرات مالی نیز به جریان درآمد مالیاتی دولت اشاره دارد. در هر حال، اثرات اقتصادی مشوق‌های مالیاتی گسترده‌تر از تأثیرات مالی آن است (نظری و همکاران، ۱۳۹۰). اعطای مشوق‌های مالیاتی معمولاً اسباب کاهش درآمد مالیاتی دولت را فراهم می‌کند؛ اما در برخی موارد، انتظار افزایش درآمد مالیاتی از محل اعطای برخی مشوق‌های مالیاتی در آینده نیز وجود دارد.

۳. پیشینه پژوهش

مطالعات انجام‌شده در زمینه برقراری انواع مشوق مالیاتی در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹ به دلیل جدید بودن بسیار اندک است. ابتدا به پژوهش‌های داخلی و سپس به پژوهش‌های انجام‌گرفته در سایر کشورها در این زمینه اشاره می‌شود.

تنها مطالعات انجام گرفته در ایران که به نحوی با موضوع این پژوهش ارتباط دارند، متعلق به نگارنده نخست است. نوبخت (۱۴۰۱) مصوبات اقتصادی دولت ایران را در دوره همه گیری کووید-۱۹ تجزیه و تحلیل کرده است. نتایج این مطالعه نشان می دهد که رویکرد غالب سیاست های اقتصادی دولت در این دوره استفاده از ابزارهای سیاست مالی (۶۷ درصد) بوده که بیشتر از ابزارهای سیاست پولی (۳۳ درصد) به کار رفته است. بررسی ابزارهای سیاست مالی مورد استفاده در بخش مشوق های مالیاتی نیز نشان می دهد که دولت در این دوره از مشوق های بخشودگی جرایم مالیاتی، امهال موعدهای پرداخت مالیات و همچنین، پذیرش کمک های نقدی و غیرنقدی به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی برای مقابله با آثار منفی اقتصادی همه گیری ویروس کرونا استفاده کرده است.

نوبخت (۱۴۰۲) در مطالعه ای دیگر، اقدامات و سیاست های مالی کشورهای اسپانیا، ایتالیا و فرانسه را در مواجهه با همه گیری ویروس کرونا بررسی و تحلیل کرده است. نتایج پژوهش وی نشان می دهد که این کشورها اقدامات و سیاست های مالی خود را در مواجهه با همه گیری ویروس کرونا بیشتر در قالب سه گروه اصلی سازمان دهی کرده اند: حمایت های مستقیم مالی، حمایت های مالیاتی، حمایت های بانکی. این حمایت ها در ماه های ابتدایی همه گیری نشان دهنده تمرکز آن ها بر بخش بهداشت و درمان بوده است، ولی با گسترده تر شدن ابعاد همه گیری، دولت ها ضمن توجه به این بخش، از سایر بخش های آسیب دیده و یا در معرض آسیب نیز حمایت کرده اند.

در مطالعات خارجی، کارپووا^۱ و همکاران (۲۰۲۰) اقدامات مالی دولت های اتحادیه اروپا را در واکنش به همه گیری کووید-۱۹ بررسی کرده اند. نتایج این مطالعه نشان می دهد که اکثر کشورهای اتحادیه اروپا در این زمینه به ابزارهایی مانند تعویق پرداخت مالیات، معافیت مالیاتی موقت، کاهش نرخ مالیات، انتقال مالیات و لغو یا کاهش کمک های اجتماعی متوسل شده اند. همچنین، رهبران اروپایی از نظر اقدامات مالی ضد بحران، جمهوری چک و ایرلند هستند. این کشورها از چهار ابزار از پنج ابزار مالی مذکور استفاده کرده اند و پس از آن ها اتریش، مجارستان و انگلستان قرار دارند.

کوچ و یاردیمچی اوغلو^۲ (۲۰۲۰) در پژوهشی سیاست ها و مشوق های مالی اعضای اتحادیه اروپا را با ترکیه در طی همه گیری ویروس کرونا مقایسه و تحلیل کرده اند. نتایج نشان دهنده به کارگیری ابزارهای مختلف و متنوع حمایتی و تشویقی مانند اعطای اعتبار، تخفیفات مالیاتی و مشوق های حمایتی از سیستم های بهداشتی است. همچنین، مشوق ها و اقدامات حمایتی ترکیه در مقایسه با اعضای اتحادیه اروپا بهتر بوده است.

صادق و کریور^۳ (۲۰۲۱) اقدامات اولیه مالیاتی کشورهای استرالیا، کانادا، نیوزلند، سنگاپور، آفریقای جنوبی و بریتانیا در مواجهه با همه گیری ویروس کرونا را بررسی کرده اند؛ اقداماتی که با هدف کمک به مؤدیان مالیاتی نیازمند نقدینگی، بدهکار و مواجهه با کاهش درآمد انجام گرفت. نتیجه اینکه امتیازات مالیاتی روشی خام و عمدتاً بی اثر برای کمک به افراد و بنگاه های دارای مشکل است. علاوه بر این، بررسی اصلاحات کوتاه مدت اعلام شده مربوط به رد دارایی ها، تعویق مالیات، زیان های مالیاتی و مالیات بر ارزش افزوده در کشورهای مطالعه شده نشان داد

1. Karpova
2. Koç & Yardimcioğlu
3. Sadiq & Krever

که این سیاست‌ها در برخی موارد گمراه‌کننده بوده است؛ اما به نظر می‌رسد بحران همه‌گیری ویروس کرونا در درازمدت موجب اصلاحات مطلوبی مانند گسترش شناسایی زیان‌های مالیاتی شود و سیستم‌های مالیات بر درآمد کشورها را نیز منصفانه‌تر و کارآمدتر کند.

ساری^۱ و همکاران (۲۰۲۱) مشوق‌های مالیاتی دولت اندونزی را در مواجهه با همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ بررسی کرده‌اند. نتایج مطالعه ایشان نشان می‌دهد که دولت اندونزی از ابزارهای مالیاتی برای تحریک مستقیم اقتصاد استفاده کرده است. علاوه بر این، در اتخاذ مشوق‌ها و سیاست‌های مالیاتی، بیشتر بر عملکرد نظارتی تأکید شده است تا بر بودجه.

ژو و وی^۲ (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای که اوایل همه‌گیری ویروس کرونا انجام شده، اثرات سیاست کاهش مالیات بر کاهش شوک ناشی از پاندمی کووید-۱۹ را در چین بررسی کرده‌اند. نتایج نشان داد که در صورت اجرای سیاست کاهش مالیات، تولید ناخالص داخلی چین به میزان $2/83\%$ و $7/4\%$ در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ افزایش خواهد یافت. واردات، صادرات و تولید صنایع ثانویه و ثالثیه، همراه با افزایش چشمگیر مصرف سوخت‌های فسیلی نیز در همین سال‌ها رشد فراوانی خواهند داشت.

سی‌آهان^۳ (۲۰۲۱) در تحلیل مشوق‌های مالیاتی دولت اندونزی در مواجهه با همه‌گیری کووید-۱۹ به این نتیجه رسیده که مشوق‌های اعطایی دولت اندونزی برای معافیت همه انواع مالیات بر درآمدها نیست؛ بنابراین، درآمد مالیاتی ناشی از مالیات بر درآمد در بودجه دولت حذف نخواهد شد.

دیگانتو^۴ (۲۰۲۲) در پژوهشی تأثیر مشوق‌های مالیاتی بر پایداری شرکت‌های خرد، کوچک و متوسط اتیوپیایی را در طی همه‌گیری ویروس کرونا بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد که افزایش شیوه‌های مشوق‌های مالیاتی مانند تعطیلات مالیاتی، تخفیف مالیاتی، کاهش نرخ مالیات، تسریع استهلاک، انتقال ضرر و معافیت مالیاتی به افزایش پایداری کسب‌وکار شرکت‌های کوچک و متوسط منجر می‌شود؛ به این صورت که پایداری شیوه‌های مشوق مالیاتی پایداری شرکت‌های کوچک و متوسط را ارتقا می‌دهد.

بن‌نشوان و مونیزا^۵ (۲۰۲۳) تأثیر مشوق‌های مالیاتی بر تصمیمات سرمایه‌گذاری در صکوک احتیاطی را در مالزی مطالعه کرده‌اند. یافته‌های پژوهش ایشان نشان داد که هنجارهای اجتماعی، درک و فهم سرمایه‌گذاران از سرمایه‌گذاری در این صکوک، ویژگی‌های صکوک و همچنین دیجیتالی شدن این صکوک عوامل تعیین‌کننده در تمایل سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در این صکوک به شمار می‌آید. علاوه بر این، تعاملات تعدیل‌شده هنجارهای اجتماعی با مشوق‌های مالیاتی، درک و فهم سرمایه‌گذاران و ویژگی‌های صکوک بر قصد سرمایه‌گذاری در صکوک احتیاطی چشمگیر بوده است.

-
1. Sari
 2. Xu & Wei
 3. Siahaan
 4. Deyganto
 5. Bin-Nashwan & Muneeza

به این ترتیب، با توجه به ادبیات و پیشینه پژوهش، سؤال پژوهش به شرح زیر مطرح و تجزیه و تحلیل شده است.

- کشورهای منتخب مورد مطالعه چه اولویتهایی را در استفاده از انواع مشوق مالیاتی در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹ دنبال کرده‌اند؟
- کشورهای منتخب مورد مطالعه چه اهدافی را در استفاده از انواع مشوق مالیاتی در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹ دنبال کرده‌اند؟

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی است و با استفاده از روش‌های کیفی، مشوق‌های مالیاتی کشورهای آلمان، روسیه و اسپانیا را در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹ به‌عنوان نمونه پژوهشی بررسی کرده است. رویکرد روش‌های کیفی با روش‌های تحقیق کمی تفاوت دارد. روش‌های کیفی بیشتر بر داده‌های متنی و تصویری تکیه می‌کنند و در تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از طرح‌های مختلف، مراحل منحصربه‌فردی دارند (Creswell, 2014). دلیل انتخاب کشورهای مذکور برای مطالعه، در دسترس بودن اطلاعات مربوط به مشوق‌های مالیاتی آن‌ها در طول دوره همه‌گیری کووید-۱۹ و همچنین گستردگی بیشتر این بیماری در آن‌ها نسبت به سایر کشورها در قاره اروپا است. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز با مراجعه به پایگاه‌های اطلاع‌رسانی معتبر جهانی EC، OECD و KPMG و با به‌کارگیری ابزار سیاهه واری گردآوری و تجزیه و تحلیل شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز روش‌های تحلیل محتوا و تحلیل تطبیقی به کار رفته است. تحلیل محتوا از روش‌های عمده مطالعه و بررسی متون علمی و پژوهشی است و روش تحلیل تطبیقی نیز با توصیف و تبیین مشابهت‌ها و تفاوت‌ها، شرایط و پیامدهای واحدهای اجتماعی کلان و بزرگ همچون کشورها، جوامع و مناطق را مطالعه و بررسی می‌کند (غفاری، ۱۳۹۰). برای دستیابی به نتایج پژوهش نیز از مبانی نظری و تجربی پژوهش حاضر و همچنین تجربه‌های مکتوب کشورهای مختلف در این زمینه استفاده شده است.

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. مشوق‌های مالیاتی کشورهای منتخب در مواجهه با بحران کووید-۱۹

لزوم توجه به مسائل اقتصادی در یک بحران عمومی پیش‌بینی‌نشده از اهمیتی ویژه برخوردار است. در چنین مواقعی، آرامش‌دهی به کسب‌وکارها و کاهش بار روانی بحران در مرحله نخست اهمیت قرار دارد. مرحله بعدی کاهش بار مالی بحران است که به‌دلیل تعطیلی‌های گسترده و یا احیاناً کمبود منابع (چه نقدی و چه غیرنقدی) اتفاق می‌افتد. بخشودگی جرائم مالیاتی، امهال مالیاتی و یا تقسیط مالیات از انواع مشوق مالیاتی به شمار می‌آیند که می‌توانند در آرامش‌دهی و کاهش بار روانی بحران به کسب‌وکارها کمک کنند. کاهش در نرخ مالیات، تعطیلات مالیاتی و معافیت مالیاتی نیز از انواع مشوق مالیاتی هستند که می‌توانند بار مالی کسب‌وکارها را کاهش دهند و به

ادامهٔ فعالیت آن‌ها کمک کنند. جدول‌های (۱) تا (۳) مهم‌ترین مشوق‌های مالیاتی کشورهای منتخب مورد مطالعه را در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹ نشان می‌دهد.

جدول ۱. مهم‌ترین مشوق‌های مالیاتی آلمان در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹

<ul style="list-style-type: none"> • تسهیل تعویق مالیات و کاهش پیش‌پرداخت‌های مالیاتی و همچنین تعلیق اقدامات اجرایی برای بهبود نقدینگی شرکت‌هایی که مستقیماً تحت تأثیر ویروس کرونا قرار داشتند.
<ul style="list-style-type: none"> • مشوق مالیاتی برای تحقیقات بر مبنای ارزیابی حداکثر ۴ میلیون یورو برای هر شرکت اعطا می‌شد (۲۵ درصد از پایهٔ ارزیابی برای هزینه‌های واجد شرایط پس از ۳۰ ژوئن سال ۲۰۲۰ و قبل از ۱ ژوئیهٔ سال ۲۰۲۶ بود).
<ul style="list-style-type: none"> • کمک‌هزینه برای بازپرداخت مالیات تجاری هزینه‌های تأمین مالی طبق دورهٔ ارزیابی سال ۲۰۲۰ از ۱۰۰۰۰۰ یورو به ۲۰۰۰۰۰ یورو افزایش یافت.
<ul style="list-style-type: none"> • قانون مالیات بر درآمد سرمایه‌گذاری‌های ممتاز برای یک سال تمدید شد. به‌علاوه، BMF مجاز شد که مدت‌زمان سرمایه‌گذاری مجدد را یک سال دیگر طولانی کند.
<ul style="list-style-type: none"> • ارسال درخواست کاهش پایهٔ مالیات تجارت به‌منظور پیش‌پرداخت تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۰ تمدید شد. یک دوره مربوط به برنامه‌های تأخیر و برنامه‌های کاربردی برای تعدیل پیش‌پرداخت برای مالیات بر درآمد و مالیات بر شرکت نیز در دسترس قرار گرفت.
<ul style="list-style-type: none"> • مدت‌زمان معمول پانزده‌ماهه بدون بهره برای دورهٔ مالیات ۲۰۱۹ شش ماه تمدید شد و به‌طور یکسان برای بازپرداخت بهره و مالیات برگشتی اعمال شد.
<ul style="list-style-type: none"> • بازپرداخت زیان مالیات (برای مالیات بر درآمد و مالیات بر درآمد شرکت‌ها) برای سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ۵ میلیون یورو و در صورت ارزیابی مشترک به ۱۰ میلیون یورو افزایش یافت.
<ul style="list-style-type: none"> • در دورهٔ ارزیابی مالیات ۲۰۱۹، در صورت درخواست، مبلغ ۳۰ درصد از کل درآمد می‌توانست به‌عنوان «بازپرداخت اولیهٔ زیان» از سال ۲۰۲۰، حداکثر ۵ میلیون یورو (یا ۱۰ میلیون یورو در صورت ارزیابی مشترک) کسر شود.
<ul style="list-style-type: none"> • سازوکار بازپرداخت زیان مالیات بر درآمد و مالیات شرکت به ۱۰ میلیون یورو و ۲۰ میلیون یورو برای ارزیابی مشترک افزایش یافت. این افزایش فقط برای سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ اعمال می‌شد. قانون دوم کمک مالیاتی ویروس کرونا که ابتدا ۱ میلیون یورو بود (۲ میلیون یورو برای ارزیابی مشترک) به ۵ میلیون یورو (۱۰ میلیون یورو برای ارزیابی مشترک) افزایش داده شد. این افزایش جدید همچنین برای محدودیت‌های مربوط به تعدیل پیش‌پرداخت‌ها برای دورهٔ ارزیابی سال ۲۰۱۹ و بازپرداخت خسارت اولیه برای سال ۲۰۲۰ اعمال می‌شد. از دورهٔ ارزیابی مالیات ۲۰۲۲ به بعد، محدودیت‌های فوق به مبلغ قبلی ۱ و ۲ میلیون یورو بازمی‌گشتند.
<ul style="list-style-type: none"> • از اول جولای ۲۰۲۰ تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۰، نرخ استاندارد مالیات بر ارزش‌افزوده از ۱۹ به ۱۶ درصد و نرخ مالیات بر ارزش‌افزوده از ۷ به ۵ درصد کاهش یافت.
<ul style="list-style-type: none"> • ادارهٔ مرکزی گمرک که عوارض انرژی و مالیات هوانوردی را مدیریت می‌کند، مالیات‌ها را تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۰ بدون بهره به تعویق انداخت.

(مأخذ: EC, OECD & KPMG).

جدول ۲. مهم‌ترین مشوق‌های مالیاتی روسیه در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹

<ul style="list-style-type: none"> • به شرکت‌های کوچک و متوسط در صنایع تحت تأثیر همه‌گیری ویروس کرونا ۴ تا ۶ ماه تعویق پرداخت یا پیش‌پرداخت برای مالیات بر درآمد، مالیات بر کشاورزی یکپارچه، مالیات بر دارایی، مالیات بر حمل‌ونقل و مالیات بر زمین تعلق گرفت.
<ul style="list-style-type: none"> • به مالیات بر ارزش‌افزوده و عوارض گمرکی برای واردات کالاهای پزشکی و دارویی خاص معافیت تعلق گرفت.
<ul style="list-style-type: none"> • اشخاص حقوقی و کارآفرینان انفرادی، همان‌طور که در قانون فدرال تعریف شده است، می‌توانستند پرداخت مالیات بر سود شرکت‌ها، مالیات بر کشاورزی یکپارچه و مالیات پرداخت‌شده در رابطه با استفاده از سیستم مالیات ساده را که برای سال ۲۰۱۹ قابل پرداخت بود به مدت ۶ ماه به تعویق بیندازند.
<ul style="list-style-type: none"> • اشخاص حقوقی و کارآفرینان انفرادی طبق قانون فدرال (به‌استثنای مالیات بر ارزش‌افزوده، مالیات بر درآمد حرفه و مالیات پرداخت‌شده به‌عنوان نماینده مالیات) می‌توانستند پرداخت مالیات و پیش‌پرداخت مالیات را برای ماه مارس و سه‌ماهه اول سال ۲۰۲۰ به مدت ۶ ماه و سه‌ماهه دوم سال ۲۰۲۰ به مدت ۴ ماه به تعویق بیندازند.
<ul style="list-style-type: none"> • در صورت درخواست مالیات‌دهنده، پرداخت قسطی مالیات برای مؤدیان می‌توانست برای حداکثر ۵ سال تحت شرایط خاص مجاز باشد (به‌استثنای مالیات‌های غیرمستقیم و مالیات‌های استخراج منابع طبیعی).
<ul style="list-style-type: none"> • نرخ مالیات بر درآمد ۱۳ درصد برای سود سپرده‌های بیش از ۱ میلیون روبل اعلام شد.
<ul style="list-style-type: none"> • تعطیلات مالیاتی برای حمایت از صنایع هوایی و گردشگری اعلام شد.
<ul style="list-style-type: none"> • نرخ مالیات بازپرداخت سود سهام به ۱۵ درصد کاهش یافت.

(مأخذ: OECD & KPMG, EC).

جدول ۳. مهم‌ترین مشوق‌های مالیاتی اسپانیا در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹

<ul style="list-style-type: none"> • نرخ مالیات بر ارزش‌افزوده مربوط به عرضه مواد مراقبت‌های بهداشتی توسط تولیدکنندگان ملی به نهادهای عمومی، سازمان‌های غیرانتفاعی و بیمارستان‌ها مطابق با اتحادیه اروپا به صفر رسید.
<ul style="list-style-type: none"> • بنگاه‌های کوچک و متوسط و کارگران خوداشتغال، در صورت درخواست می‌توانستند پرداخت مالیات را به تعویق بیندازند و از یارانه نرخ بهره برخوردار شوند.
<ul style="list-style-type: none"> • تا ۲۰ درصد کاهش در نظام مالیات بر ارزش‌افزوده و مالیات بر درآمد اشخاص برای شرکت‌ها در سال ۲۰۲۰ اعمال شد. کاهش بیشتر تا ۳۵ درصد برای فعالیت‌های مربوط به گردشگری و خرده‌فروشی نیز تا اولین پرداخت در سال ۲۰۲۱ تمدید شد.
<ul style="list-style-type: none"> • کسر مالیات از مالیات بر درآمد شرکت‌ها برای فعالیت‌های نوآوری فناوری در فرایندهای تولید در زنجیره ارزش صنعت خودرو (در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱) اعمال شد.
<ul style="list-style-type: none"> • کاهش مالیات برای شرکت‌ها و مشاغل آزاد در IRPF و همچنین مالیات بر ارزش‌افزوده تا ۳۰ آوریل ۲۰۲۱ تمدید شد.
<ul style="list-style-type: none"> • امکان انتخاب تعویق بدهی‌های مالیاتی سررسید «کوچک» در رابطه با مالیات‌های سطح دولتی، به شرح زیر امکان‌پذیر شد: ۱. تعویق فقط برای افراد یا نهادهایی با حجم تجارت بیش از ۶ میلیون یورو در سال ۲۰۱۹ در دسترس بود. ۲. بنا به درخواست مؤدی، تعویق پرداخت در رابطه با بدهی‌های مالیاتی ناشی از ارزیابی‌ها و

خودارزیابی با مهلت‌های تشکیل پرونده و پرداخت بین ۱۳ مارس ۲۰۲۰ تا ۳۰ مه ۲۰۲۰ اعطا و برای مالیات بر ارزش افزوده، کسر مالیات، مالیات غیرمستقیم و مالیات بر درآمد شرکت‌ها اعمال می‌شد. ۳. سقف ۳۰,۰۰۰ یورو برای بدهی‌های مالیاتی تعیین شد که ممکن بود با آن شرایط خاص به تعویق بیفتد. ۴. تعویق برای مدت معین شش ماهه اعطا شد. ۵. برای سه ماه اول هیچ سود تأخیری تعلق نگرفت.

- مالیات‌دهندگانی که سال مالی آن‌ها از ۱ ژانویه ۲۰۲۰ شروع شده و درآمد خالص آن‌ها بین ۶۰۰ هزار تا ۶ میلیون یورو در ۱۲ ماه قبل بود، می‌توانستند CIT را به‌صورت اقساطی پرداخت کنند تا در ۲۰ روز اول اکتبر ۲۰۲۰ ثبت شود.

- فرمان سلطنتی ۲۰۲۰/۱۵ نرخ مالیات بر ارزش افزوده صفر درصدی را برای لوازم داخلی، واردات و خریدهای داخلی لوازم پزشکی از جمله دستکش، ماسک تنفسی، صابون شست‌وشوی دست، کیت‌های آزمایش کووید، ارائه شده به نهادهای حقوقی عمومی، کلینیک‌ها، بیمارستان‌ها معرفی کرد. این اقدام از ۲۳ آوریل ۲۰۲۰ تا ۳۱ جولای ۲۰۲۰ اعمال شد و حق کسر مالیات بر ارزش افزوده را محدود نکرد.

- نرخ صفر مالیات بر ارزش افزوده در تأمین، واردات و خرید تجهیزات پزشکی برای تشخیص SARS-CoV-2، تحویل واکسن‌های مجاز SARS-CoV-2 EC و همچنین حمل، ذخیره و توزیع آن در نظر گرفته شد.

(مأخذ: EC, OECD & KPMG).

۵-۲. اولویت مشوق‌های مالیاتی کشورهای منتخب در مواجهه با بحران کووید-۱۹

بررسی اولویت‌های استفاده از انواع مشوق مالیاتی در کشورهای منتخب مورد مطالعه در مواجهه با بحران همه‌گیری کووید-۱۹ نشان می‌دهد که این کشورها از مشوق‌های مختلف و متنوع مالیاتی برای کاهش تأثیرات منفی اقتصادی این بحران استفاده کرده‌اند. دقت در مشوق‌های مالیاتی دولت آلمان نشان می‌دهد که این دولت از دو نوع مشوق مالیاتی بازپرداخت زیان مالیات و کاهش پیش‌پرداخت مالیات در این بحران استفاده بیشتری کرده است. علاوه بر این، دولت آلمان افزایش کمک‌هزینه بازپرداخت مالیات، استرداد مالیات و کاهش پایه مالیات تجارت را نیز به‌صورت موردی به کار برده است. در این میان، کاهش نرخ استاندارد مالیات بر ارزش افزوده از ۱۹ درصد به ۱۶ درصد، کاهش نرخ مالیات بر ارزش افزوده از ۷ درصد به ۵ درصد و همچنین اعطای مشوق‌های مالیاتی برای تحقیقات از مهم‌ترین مشوق‌های مالیاتی به‌کاررفته دولت آلمان در این بحران بوده است.

بررسی مشوق‌های مالیاتی دولت روسیه نشان می‌دهد که تمرکز این دولت بیشتر بر استفاده از ابزارهای تعویق پرداخت یا پیش‌پرداخت مالیات، تعطیلات مالیاتی و همچنین کاهش مالیات بوده و سایر ابزارهای مالیاتی از قبیل معافیت مالیاتی و یا تقسیم مالیات به‌صورت موردی به کار رفته است. در این میان، توجه به کارآفرینان حقیقی و حقوقی از نکات برجسته در اعطای مشوق‌های مالیاتی دولت روسیه محسوب می‌شود که سایر کشورها توجه چندانی به آن نداشته‌اند.

دولت اسپانیا بیشتر دو نوع مشوق کاهش مالیات و نرخ صفر مالیاتی را در اعطای مشوق‌های مالیاتی خود دنبال کرده است. این دولت در حالی که در بخش کاهش مالیات، بر کاهش مالیات شرکت‌ها تأکید داشته، در بخش اعمال مالیات صفر، بر بخش بهداشت و درمان تمرکز داشته است. لازم به ذکر است اعمال مالیات صفر نیز تنها در مالیات بر ارزش افزوده اتفاق افتاده و سایر انواع مالیات از قبیل مالیات بر درآمد را شامل نمی‌شود.

۳-۵. اهداف مشوق‌های مالیاتی کشورهای منتخب در مواجهه با بحران کووید-۱۹

بررسی اهداف مشوق‌های مالیاتی این کشورها در بحران همه‌گیری کووید-۱۹ نشان می‌دهد که آن‌ها چهار هدف کلی را در اعطای مشوق‌های مالیاتی خود در طی این بحران دنبال کرده‌اند. بر این اساس، هدف اول از ارائه مشوق‌های مالیاتی کاهش بار روانی بحران بوده است که بیشتر در مراحل اولیه شیوع بیماری کرونا، برای آرامش‌دهی به کسب و کارها، استفاده شده است. مشوق‌های مالیاتی از قبیل امهال اظهارنامه‌های مالیاتی، بخشودگی جرائم مالیاتی و یا اعطای مهلت‌های کوتاه برای پرداخت مالیات از جمله این مشوق‌ها بوده است.

هدف دوم حمایت از بخش بهداشت و درمان بوده است. این مشوق‌ها نیز بیشتر در ماه‌های اولیه همه‌گیری ویروس کرونا استفاده شده است. مشوق‌های مالیاتی از قبیل اعمال نرخ صفر مالیاتی برای تهیه و یا تولید تجهیزات و ملزومات مراکز بهداشتی و درمانی از جمله این مشوق‌ها بوده است.

هدف سوم کمک به افزایش جریان نقدینگی در کسب و کارها بوده که مدتی بعد از گسترده‌تر شدن همه‌گیری ویروس کرونا و تعطیلی‌های فراگیر استفاده شده است. کاهش نرخ مالیات و یا تعویق مالیات از جمله این مشوق‌ها بوده است.

هدف چهارم حمایت از سرمایه‌گذاری‌ها بوده که بعد از درک اینکه مدت‌زمان همه‌گیری طولانی خواهد بود و تعطیلی‌های گسترده اقتصاد کشورها را دچار رکود خواهد کرد، استفاده شده است. ارائه اعتبار مالیاتی و یا معافیت مالیاتی از جمله این مشوق‌ها بوده است.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در مواقع بحرانی مانند همه‌گیری کووید-۱۹ که اقتصاد به سمت رکود می‌رود، از یک طرف بنگاه‌ها به دلیل کاهش سود به دنبال کاهش تولید و تعدیل هزینه‌ها هستند و از طرف دیگر، درآمدهای مالیاتی دولت‌ها به صورت خودکار کاهش می‌یابد و دولت‌ها ناگزیرند حداقل برای ثابت نگه‌داشتن این درآمدها تلاش کنند (رضایی، ۱۳۹۵). در این موارد، استفاده درست و به موقع از مشوق‌های مالیاتی به عنوان یکی از ابزارهای مهم سیاست مالی، ضمن حمایت از بنگاه‌ها، می‌تواند از هدررفت منابع مالی دولت نیز جلوگیری کند. در هر حال، بررسی مبانی نظری و تجربی پژوهش حاضر و همچنین تجربه‌های مکتوب کشورهای مختلف در این زمینه نشان می‌دهد که در چنین مواقعی باید در استفاده از انواع مشوق مالیاتی به موارد مختلفی توجه کرد که در اینجا به عنوان پیشنهادها پژوهش به آن‌ها اشاره می‌شود.

۱. ارائه مشوق‌های مالیاتی به بنگاه‌ها باید مشروط به برنامه‌ریزی صحیح در درون بنگاه‌ها باشد نه اینکه بدون توجه به وضعیت برنامه‌ریزی بنگاه‌ها تسهیلات مالیاتی در اختیار همه آن‌ها قرار گیرد. برای مثال، مشوق‌های مالیاتی به بنگاه‌هایی داده شود که به جای اخراج نیروی کار، حقوق و دستمزد آن‌ها را برای مدتی کاهش می‌دهند.
۲. بنگاه‌ها ممکن است به جای استفاده از ابزارهای تأمین مالی داخلی مانند سود انباشته و یا انتشار سهام، از ابزارهای تأمین مالی خارجی که عمدتاً ماهیت بدهی دارند استفاده کنند. در این حالت ممکن است بنگاه‌ها با افزایش

ریسک در راستای بحرانی‌تر شدن اقتصاد حرکت کنند؛ بنابراین، ارائه هرگونه مشوق مالیاتی باید هم‌زمان با بررسی میزان استفاده بنگاه‌ها از ابزارهای تأمین مالی داخلی آن‌ها باشد.

۳. با بررسی میزان آسیب‌دیدگی صنایع مختلف، بیشتر آسیب‌دیده‌ها در اولویت اعطای مشوق‌های مالیاتی قرار بگیرند. برای مثال، در بحران همه‌گیری ویروس کرونا صنعت گردشگری در مقایسه با سایر صنایع آسیب بیشتری دید؛ بنابراین، اعطای مشوق‌های مالیاتی به این صنعت باید در اولویت قرار بگیرد.

۴. با بررسی وضعیت صنایع مختلف، برای هر صنعت از مشوق‌های مالیاتی خاص آن صنعت استفاده شود؛ زیرا به نظر می‌رسد اعطای مشوق مالیاتی مشابه برای همه صنایع نقش تحریک‌کنندگی اقتصادی آن‌ها را کاهش دهد. برای مثال، کاهش مالیات صنعت حمل‌ونقل که در بحران همه‌گیری ویروس کرونا با آسیب بیشتری مواجه شد، در برابر تعویق مالیات صنعت فروش مجازی که در این بحران آسیب چندانی ندید.

البته موارد ذکرشده عمدتاً کمی هستند. مشوق‌های مالیاتی دیگری که بتوانند در بهبود شرایط واحدهای اقتصادی و کسب‌وکارها و یا حداقل حفظ وضع موجود مؤثر باشند، به‌صورت مجموعه مشوق‌های کیفی به شرح زیر نیز می‌توانند استفاده شوند.

۱. بخشودگی جرائم مالیاتی برای کاهش بار روانی بحران در مراحل اولیه برای کسب و کارهایی که بنا به هر دلیلی ملزم به پرداخت جرائم مالیاتی هستند.

۲. اعمال نرخ مالیات صفر و یا تعطیلات مالیاتی برای بخش‌های حساس و ضروری مانند بخش بهداشت و درمان با هدف جلوگیری از تأثیرات فوری بحران بر این بخش‌ها.

۳. تعدیل و یا تعویق مالیات‌های علی‌الحساب یا پیش‌پرداخت‌های مالیاتی برای کاهش فشار بر جریان وجوه نقد کسب‌وکارهایی که بنا به سیاست‌های خاص دولت‌ها، مکلف شده‌اند مالیات‌های علی‌الحساب را پرداخت کنند و یا پیش‌پرداخت داشته باشند.

۴. تقسیط و یا تمدید مهلت پرداخت مالیات مؤدیانی که در مهلت‌های مقرر قادر به پرداخت بدهی مالیاتی خود نشده‌اند. در این‌گونه موارد بهتر است دولت‌ها از درخواست جرائم دیرکرد پرداخت مالیات خودداری کنند.

در هر حال، برقراری انواع مشوق مالیاتی برای جلوگیری از تعطیلی واحدهای اقتصادی و به‌صورت گسترده در بحران کووید-۱۹ استفاده شده است. اما توجه به این نکته ضروری است که مشوق‌های مالیاتی باید به‌صورت هدفمند و شفاف همه بخش‌های آسیب‌دیده اقتصادی و یا در معرض آسیب را تحت حمایت و پوشش قرار دهند؛ یعنی در بحرانی به گستردگی بحران ویروس کرونا، مشوق‌های مالیاتی نباید بر بخش‌های خاصی از اقتصاد تمرکز کنند، بلکه باید دربرگیرنده همه کسب‌وکارهایی باشند که به‌نوعی در این بحران متحمل ضرر و زیان شده‌اند و یا خواهند شد؛ زیرا به نظر می‌رسد تبعات مخرب اقتصادی چنین بحرانی در سال‌های آینده بیشتر نمایان شود. ضمن اینکه اثربخشی مشوق‌های مالیاتی در چنین بحرانی که یک ویروس ایجاد می‌کند، می‌تواند به اندازه و میزان اثرگذاری این بیماری بر بخش‌های مختلف اقتصادی، تعدیلات در طول زمان و همچنین نوع و میزان مشوق‌ها بستگی داشته باشد.

تعارض منافع

نویسندگان مقاله اعلام می‌دارند هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله از داوران محترم که با نظرات ارزشمندشان باعث ارتقای کیفیت مقاله شدند، کمال تشکر و قدردانی را دارند.

منابع

- نظری، حسن آقا؛ آقایی، اله‌محمد؛ جوشقانی نائینی، سید حمید. (۱۳۹۰). «مالیات و مشوق مالیاتی در گردونه عدالت اجتماعی». *پژوهش‌نامه مالیات*، ۱۹(۱۲)، ۱۵۳-۱۸۲. <http://taxjournal.ir/article-1-79-fa.html>
- پرمه، زورار. (۱۳۹۸). «ارزیابی اثرات شیوع بیماری کووید-۱۹ بر بخش صنعت ایران: کاربرد چارچوب ماتریس حسابداری اجتماعی». *پژوهش‌های اقتصاد صنعتی*، ۳(۸)، ۷۹-۹۳. <https://doi.org/10.30473/indeco.2020.6995>
- دهقان هراتی، علی؛ مهرابی بشرآبادی، حسین؛ رهبردهقان، علیرضا. (۱۳۹۳). «بررسی تأثیر سیاست‌های مالی و مالیاتی بر تجارت بخش کشاورزی در ایران». *برنامه‌ریزی و بودجه*، ۱۹(۱۲۴)، ۱۱۱-۱۲۸. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.22519092.1393.19.1.5.9>
- رضایی، ابراهیم. (۱۳۹۵). «سیاست‌گذاری مؤثر مالیاتی در بستر ادوار تجاری». *پژوهش‌نامه مالیات*، ۲۴(۲۹)، ۱۳۱-۱۶۳. <http://taxjournal.ir/article-1-818-fa.html>
- غفاری، غلامرضا. (۱۳۹۰). «منطق پژوهش تطبیقی». *مطالعات اجتماعی ایران*، ۴(۳)، ۷۶-۹. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20083653.1388.3.4.5.2>
- رضایی، محمدقاسم؛ سبزو، محبوبه؛ رضایی‌پور، محمد. (۱۳۹۲). «آزمون اثرات مشوق‌های مالیاتی (شواهدی در ایجاد رقابت مالیاتی، جذب سرمایه‌گذاری و افزایش رشد اقتصادی)». *پژوهش‌نامه اقتصادی*، ۱۳(۵۱)، ۱۶۳-۱۸۷. https://joer.atu.ac.ir/article_413.html
- مجدزاده طباطبایی، شراره. (۱۳۷۶). *بررسی اثرات سیاست‌های تثبیت اقتصادی بر متغیرهای حقیقی کلان اقتصادی: مطالعه موردی اقتصاد ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه شیراز.
- نویخت، یونس. (۱۴۰۲). «تحلیل تطبیقی اقدامات و سیاست‌های مالی کشورهای منتخب در مواجهه با همه‌گیری ویروس کرونا». *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۳(۴۶)، ۱۸۶-۲۰۰. <https://doi.org/10.22034/sspp.2023.553730.3194>

نویخت یونس. (۱۴۰۱). «تحلیل مصوبات اقتصادی دولت ایران در واکنش به بحران کووید-۱۹». علم بسنجی کاسپین، ۹(۱)، ۱۱۷-۱۲۴. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.24234710.1401.9.1.10.6>

Bin-Nashwan, S. A. & Muneza, A. (2023). "Investment decisions in digital sukuk in the time of COVID-19: do tax incentives matter?" *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 13(1), 589-613. <https://doi.org/10.1080/20430795.2021.1978918>

Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. The fourth edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. <https://doi.org/10.1080/20430795.2021.1978918>

Dehghan harati, A.; Mehrabi boshrahadi, H., & Rahbar dehghan, A. (2014). "Survey the effect of financial and taxation policies on agricultural trade in iran". *Journal of Planning and Budgeting*, 19(1), 111-128. [In Persian]. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.22519092.1393.19.1.5.9>

Deyganto, K. O. (2022). "The effect of tax incentives practices on the sustainability of micro, small and medium enterprises in Ethiopia during the outbreak of corona virus pandemic". *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11(8), 1-22. <https://doi.org/10.1186/s13731-022-00194-8>

EC: European Commission. (2021). *Policy measures taken against the spread and impact of the coronavirus*. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/coronavirus_policy_measures_12_february_2021.pdf

Ghaffari, G. (2011). "The Logic of Comparative Research". *Journal of Iranian Social Studies*, 3(4), 119-99. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.20083653.1388.3.4.5.2>. [In Persian]

Karpova, V. V.; Tischenko, V. F.; Ostapenko, V. N. & Ivanov, Y. B. (2020). "Anti-crisis fiscal measures in the European union during the COVID-19 pandemic and their impact on GDP". *Journal of Tax Reform*, 6(3), 225-243. <https://doi.org/10.15826/jtr.2020.6.3.083>

Koç, İ. & Yardımcıoğlu, F. (2020). "COVID-19 pandemi sürecinde uygulamaya konulan mali tedbir ve teşviklerin karşılaştırmalı analizi: Türkiye ve seçilmiş AB ülkeleri karşılaştırması". *Research Journal of Politics, Economics & Management / Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 123-152. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sevad/issue/58353/834700>

KPMG: Klynveld Peat Marwick Goerdeler. (2021). *COVID-19 Global tax developments summary*. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/us/pdf/2020/03/covid-19-tax-developments-summary.pdf>

Majdzadeh tabatabai, Sh. (1997). *Investigating the effects of economic stabilization policies on real macroeconomic variables: A case study of Iranian economy*. Master Thesis in Economics, Faculty of Economics, Shiraz University. [In Persian]

Nazari, H.; Aghaei, A. & Joshaghane naeni, S. H. (2012). "Tax and tax incentives from social justice perspective". *Journal of Tax Research*, 19(12), 153-182. <http://taxjournal.ir/article-1-79-en.html>. [In Persian]

- Nobakht, Y. (2022). "Analysis of the Iranian government's economic authorizations in response to the COVID-19 crisis". *Caspian Journal of Scientometrics*, 9(1), 117-124. <https://doi.org/10.22088/cjs.9.1.117>. [In Persian].
- Nobakht, Y. (2023). "Comparative analysis of fiscal policies and measures of selected countries in confronting coronavirus pandemic". *Strategic Studies of public policy*, 13(46), 186-200. <https://doi.org/10.22034/SSPP.2023.553730.3194>. [In Persian].
- OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *Latest data on tax policy measures taken by governments so far in response to the coronavirus pandemic*. <https://www.oecd.org/tax/>.
- Perme, Z. (2019). "Evaluation the impacts of COVID-19 outbreaking on Iran's manufacturing sector: application of social accounting matrix". *Quarterly journal of Industrial Economic Researches*, 3(8), 79-93. <https://doi.org/10.30473/indeco.2020.6995>. [In Persian].
- Rezaee, M.; Sabzrou, M. & Rezaeepour, M. (2013). "Testing the impacts of tax incentives (evidence in enhancing tax competition, investment attraction and increasing economic growth)". *Economics Research*, 13(51), 163-187. https://joer.atu.ac.ir/article_413.html. [In Persian]
- Rezaei, E. (2016). "Effective tax policy making in the context of business cycles". *Journal of Tax Research*, 24(29), 131-163. <http://taxjournal.ir/article-1-818-en.html>. [In Persian]
- Sadiq, K. & Krever, R. (2021). "Does tax policy fit in the portfolio of COVID-19 responses?" *Pacific Accounting Review*, 33(2), 212-220. <https://doi.org/10.1108/PAR-08-2020-0119>
- Sari, D.; Hidayat, B. S. & Supriatna, E. D. (2021). "Analysis of COVID-19 tax incentives on tax revenues". *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 12(8), 1710-1715. <https://doi.org/10.17762/turcomat.v12i8.3238>
- Siahaan, A. L. S. (2021). "Analysis of income tax incentives (pph) during the COVID-19 pandemic in Indonesia". *Activa Yuris: Jurnal Hukum*, 1(1), 1-7. journal.unipma.ac.id/index.php/AY/article/view/8674
- Sukharev, O. S. (2020). "Economic crisis as a consequence COVID-19 virus attack: risk and damage assessment". *Quantitative Finance and Economics*, 4(2), 274-293. <https://doi.org/10.3934/QFE.2020013>
- WHO: World Health Organization. (2023). *WHO coronavirus (COVID-19) dashboard*. <https://covid19.who.int>.
- Xu, J. & Wei, W. (2021). "The effects of tax and fee reduction policy on mitigating shock of the COVID-19 epidemic in China". *Applied Economics*, 53(46), 5303-5318. <https://doi.org/10.1080/00036846.2021.1904119>.